

PERSPECTIVA EDUCATIVA CONSTITUCIONAL A L'ENTORN DE L'ENSENYAMENT DE LA RELIGIÓ A L'ESCOLA: POSSIBILITAT D'UN CONSENS BÀSIC

Gabriel Sanz Carrasco
Universitat de Barcelona

RESUM

L'article proposa una resposta argumentada en el marc educatiu constitucional sobre el tema de l'ensenyament de la religió a l'escola. El fonament constitucional bàsic el situa, no com es repeteix mecànicament a l'article 27.3 CE, sinó a l'article 27.1 i 2 CE com a dret fonamental a l'educació i finalitat constitucional del sistema educatiu en relació a l'article 16 CE. Considera la religiositat en el doble vessant confessional i cultural-historicocrític que inclou l'opció personal en igualtat de condicions de no creient-creient-laic-indiferent, tot desplaçant l'eix de la qüestió al dilema no-religiositat/religiositat genèrica *versus* confessionalitat específica.

PARAULES CLAU: ensenyament de la religió, autonomia personal, ciutadania democràtica, neutralitat ideològica, Estat aconfessional.

ABSTRACT

The article proposes a reasoned response within the constitutional educational framework on the question of the teaching of religion in schools. Fundamentally, the constitution places this question, and not as is repeated mechanically in article 27.3 CE (Spanish Constitution), but rather in article 27.1 and 2 CE, as a basic right in education and a constitutional objective of the educational system with regard to article 16 CE. It views religiousness in the twofold denominational and cultural-historical and critical aspect that includes the personal option in equality of conditions of non-believer-believer-lay-indifferent, displacing the axis of the question to the dilemma of non-religiousness/general religiousness versus specific denominationality.

INTRODUCCIÓ

El tema de l'ensenyament de la religió a l'escola ha estat i és objecte d'un intens i polèmic debat dels agents socioeducatius, que ha tingut la corresponent traducció als mitjans que contribueixen a la configuració de l'opinió pública, ja que és un tema obert i, sobretot, perquè la definició i regulació establerta pels poders públics competents en l'àmbit educatiu ha estat alternativa segons els corrents conservadors i progressistes als quals s'adscriuen els respectius equips governants.

S'ha de reconèixer prèviament que és un tema complex, conflictiu i inconclusiu, el qual ha vingut decisivament marcat per la memòria històrica col·lectiva, per la qüestió de l'ensenyament específic de la religió catòlica, pel tipus d'Estat anterior a l'etapa constitucional, el principi primer configurador del qual era la confessionalitat, i pel pes específic de la religió catòlica a la nostra societat, en el sistema polític i en l'acceptació social.

També es constata que sobre el significat de l'ensenyament religiós ni la legislació, ni la jurisprudència o la doctrina encara no s'han pronunciat en el sentit de donar una resposta definitiva. S'hauria de recordar, com posa en relleu A. Fierro, que al nostre país tampoc ha existit un espai institucional, acadèmic i d'investigació per desenvolupar una ciència de les religions o, per exemple, una teoria no teològica del cristianisme. Ni, afegiríem, espais de difusió i de debat amb plena legitimitat sobre les opcions no creients.

Igualment s'hauria de destacar que del conjunt d'argumentacions creuades als mitjans de comunicació es dedueix que no responen a anàlisis rigoroses des de perspectives fonamentades, teoritzades i legitimades, sinó a posicionaments predominantment ideologicopolítics, a desqualificacions mútues i a una, diguem-ne, rigidesa a situar l'eix central del debat exclusivament a l'entorn de l'opcionalitat/confessionalitat.

És freqüent recórrer a plantejaments històricament superats, a simplificacions o reduccionismes com la dinàmica grups de pressió/poders públics, o bé classificant, sense cap argumentació, les religions com a factor de divisió social, com un problema exclusiu de confessionalisme estatal, d'anticlericalisme, integritisme o fonamentalisme religiosos, i també el repartiment gratuït d'etiquetes de progressista, conservador o reaccionari, que tant afecta els assignats.

PERSPECTIVES D'ENFOCAMENT

Es tracta, per tant, de plantejar un camí, un enfocament nou del fet religiós, a partir de la distinció entre fet religiós confessional i fet religiós cultural, però

avançant en aquesta última perspectiva i situant-la en el marc educatiu constitucional. Encara que ni a la legislació ni a la jurisprudència es troba l'esmentada diferenciació, ha estat tinguda en compte per una part significativa de la doctrina especialitzada i en els cercles socials més sensibilitzats per la qüestió.

Des de la perspectiva social, la tesi dels que estan a favor d'incloure l'ensenyament de la religió (s'inclouen també sectors socials no creients) com una assignatura més en el sistema educatiu i per a tots els estudiants es fonamenta en el fet que la religió és no tan sols un fet confessional, sinó sobretot un fet cultural. Això significa una explicació sistemàtica de la cultura religiosa que faci entendre el fet religiós i la seva influència en la constitució de les diferents cultures i, en particular, de l'occidental. A favor d'aquesta opció s'argumenta que no és possible entendre el llenguatge, la història, l'art de la nostra cultura general, sense tenir en compte la cultura específicament religiosa.

La perspectiva dels qui no accepten que sigui un fet cultural es mostra favorable que la matèria religiosa sigui una opció estrictament voluntària en el sistema educatiu, sense que comporti cap càrrega per als qui triïn no cursar-la.

Com a fet confessional, present a la Constitució (art. 27.3), l'explicació del fet religiós, a partir d'una opció prèvia confessional concreta i legalitzada, afecta la constitució de la consciència personal. Existeix, tanmateix, una perspectiva educativa que no és quantificable, sinó qualitativa, la qual està significativament absent dels debats col·lectius o discursos predominants sobre els problemes que més afecten la ciutadania, en concret, els problemes socials i d'ensenyament. Malgrat això, la reflexió sobre el fet educatiu ens afecta a tots perquè apunta directament afectant la qualitat de vida i el desenvolupament del model de persona i de societat i incideix, de retop, en el significat de llibertat personal i col·lectiva.

La perspectiva constitucional educativa, també negligida i insuficientment desenvolupada, té, mentre sigui vigent, o modificada, i no es buidi totalment de contingut, la força de la legitimitat que li dóna el fet de ser expressió de consens històric i de forces polítiques, de normalització social, política, jurídica i ètica, i una vàlida contrastada des d'una perspectiva històrica en la solució o l'enfocament dels principals problemes socials i històrics.

L'enfocament i l'argumentació que desenvoluparem van encaminats al fet que sigui possible una assignatura bàsica en el sistema educatiu sobre la qüestió religiositat genèrica/no-religiositat, compatible amb els seus principis específics i amb els del marc constitucional, i que pugui ser al mateix temps concurrent, equiparable amb l'opció d'una matèria religiosa purament confessional. Juntament amb tot això es tracta que aquesta resposta sigui al mateix temps vàlida per a totes les religions, que tinguin convenis establerts, i per als no-creients.

Per tant, es tractaria de fer unes aportacions que possibilitin que el legislador promulgui una norma jurídica que tradueixi un consens social sobre els punts més essencials de l'ensenyament de la religió.

Creiem que encara és possible una solució que respongui a aquests requisits i que se situa en el propi marc educatiu constitucional. Abans d'entrar en la base argumental i en la concreció d'aquesta proposta, cal considerar l'estat de la qüestió sobre el tema de l'ensenyament de la religió, ja que no és fàcil per al públic, fins i tot per al més interessat per la temàtica, fer-se una idea d'on se situa l'actual regulació i en quines qüestions es produeix la polèmica.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ: TERMES DEL PROBLEMA

Com se sap actualment i segons l'article 27.3 CE que garanteix la formació religiosa i moral d'acord amb les conviccions dels pares, la religió és d'oferta obligada als centres educatius. Aquest dret dels pares s'ha de relacionar amb l'ensenyament religiós que fonamenta l'exercici de la llibertat religiosa reconeguda en l'article 16, apartats 1.3 CE. A l'apartat 1 «es garanteix la llibertat religiosa i de culte dels individus i de les comunitats» i a l'apartat 3 es proclama que «els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les conseqüents relacions de cooperació amb l'Església catòlica i d'altres confessions».

La Constitució, en establir relacions de cooperació dels poders públics amb les confessions religioses legalitzades, valora el fenomen religiós, independentment de la confessionalitat concreta, la qual cosa és socialment positiva per la seva aportació a la cultura, la cohesió, la convivència social i el patrimoni històricocultural. En virtut d'aquest últim apartat, l'Estat es limita a facilitar, si hi ha alumnes o pares d'alumnes que demanin aquest ensenyament, que les confessions religioses s'imparteixin regulant els aspectes acadèmics-laborals i facilitant-los locals i horaris dins de l'organització escolar. És un model laic de llibertat d'accés per al qual s'opta a l'article 10 dels Acords de cooperació del 1992 amb les confessions evangèliques, jueves i musulmanes. Recentment, mitjançant un pacte amb l'Església catòlica, l'Estat es fa càrrec de la seguretat social i la millora salarial del professorat de religió catòlica, la regulació academicoprofessional del qual depèn de la Conferència Episcopal, la qual cosa és una mesura impactant en un Estat aconfessional i ampliadora de l'esmentat model de laïcitat i que, en tot cas, s'hauria d'ampliar a les altres religions (com han acordat recentment d'introduir a l'escola la religió islàmica) segons el principi de cooperació en un sentit més ampli de l'esmentat article 16.3 de la CE.

La posició de la jerarquia catòlica, fidel a la interpretació estricta de l'Acord sobre ensenyament i assumptes culturals entre l'Estat espanyol i la Santa Seu de 1979, manté que l'ensenyament de la religió catòlica, en virtut de la seva equivalència amb les altres assignatures fonamentals, ha de ser avaluat amb els mateixos efectes acadèmics que qualsevol altra assignatura curricular. Una alternativa obligatòria que compliria una funció similar i avaluable en les mateixes condicions i amb els mateixos efectes que qualsevol altra disciplina.

Consegüentment l'Acord de 1979 dóna lloc a dos tipus d'interpretacions contradictòries sobre les conseqüències derivades de l'equiparació de l'ensenyament catòlic amb les altres assignatures fonamentals. Per a uns implica únicament equiparació en les condicions d'oferta —mitjans materials, personals i d'organització, però res més.

Per a d'altres comporta l'avaluació acadèmica de l'ensenyament religiós amb els mateixos efectes que qualsevol altra disciplina i, fins i tot, l'obligatorietat i avaluació en les mateixes condicions també de l'alternativa a la religió. L'acord no diu res implícitament d'aquests temes, els plantejaments dels quals es mouen en el terreny de les deduccions o inconstitucionalitats. Falta en aquest tema, com en d'altres, un aprofundiment sobre les possibilitats d'interpretació de la Constitució. Amb aquesta finalitat pretenem contribuir amb la perspectiva desenvolupada i un enfocament des del respecte als principis fonamentals constitucionals, des dels quals s'ha de realitzar la lectura dels acords de 1979. Per cert que l'ensenyament no confessional no està recollit en aquests acords i tampoc, sembla, no es va descartar, concretament en la fase de debats constitucionals, que figurarà en el text constitucional, principalment a causa de la forta negativa de la jerarquia eclesial de l'època d'elaboració de la Constitució.

Un altre punt de controvèrsia ha estat el relacionat amb l'aplicació i interpretació del mateix acord conforme al qual hauria de ser consensuada entre l'Església i l'Estat. Però el Tribunal Suprem, en quatre sentències, es pronuncia inequívocament sobre la no-necessitat d'acord previ amb l'Església per a l'aprovació i promulgació d'aquests decrets i reiteren el dictamen previ del Consell d'Estat. El Tribunal Suprem entén que es tracta de l'elaboració unilateral de legislació interna de l'Estat, al qual correspon la competència exclusiva.

Consegüentment hi ha tensió. L'Església catòlica denuncia, però no formalment, l'incompliment de l'acord per l'Estat, però l'Estat tampoc recorre la inconstitucionalitat de l'acord, la seva col·lisió o l'impossible compliment, i no planteja la possibilitat de generalització de la fórmula de l'article 10 dels acords del 1992. L'any 1991, mitjançant els decrets de desenvolupament de la LOGSE, feta pel Govern socialista, es limiten els efectes acadèmics de l'avaluació de l'assignatura de religió catòlica i no es va tenir en compte en els supòsits de con-

currència d'expedients (concurs de beques, accés a la universitat), i les activitats alternatives es tipifiquen com a obligatòries però no avaluables.

Amb relació als recursos contra aquests decrets presentats per les associacions de pares i professors, el Tribunal Suprem es va pronunciar, el 1994, en quatre sentències en les quals es van anul·lar alguns dels articles d'aquests decrets, principalment per dues raons: que el contingut de les activitats alternatives, per la inconcreció, atemptava contra la seguretat jurídica i que aquest contingut tractés sobre matèries curriculars, amb la qual cosa es violava el principi d'igualtat i no-discriminació per raons religioses (art. 14 de la Constitució espanyola), ja que amb l'obligatorietat de l'alternativa, els qui acudien a la classe de religió no podien beneficiar-se de les activitats alternatives i d'aquesta manera quedaven en pitjors condicions de preparació acadèmica que els alumnes que seguien aquestes activitats d'estudi.

L'any 1994, mitjançant un decret, el Govern socialista establia el contingut alternatiu, que consistia en l'ampliació dels coneixements culturals de caràcter general i de caràcter obligatori. Per als qui no opten per una confessió concreta hi havia trenta-vuit blocs d'activitat que no podien ser matèries curriculars equiparables en valor acadèmic a l'espai de confessionalitat i, per tant, avaluables.

Les associacions de pares i mares catòlics van recórrer aquest decret i van demanar que el contingut de les alternatives fos de caràcter moral. Paradoxalment aquest plantejament es correspon amb la tesi de fons del pensament habermasià sobre la religió, d'acord al qual s'ha de produir un procés d'apropiació, successió, herència i relleu de la religió per l'ètica o moral universal. El Tribunal Suprem s'ha pronunciat mitjançant la sentència del 31 de gener de 1997, la qual amb relació al contingut ètic diu que «ningú està legitimat per la Constitució per imposar als altres l'ensenyament de qualsevol de les altres religions o sistemes morals».

Les associacions de pares i mares laiques s'han manifestat reiteradament sobre la no-obligatorietat d'assistir a una classe alternativa a la religió per als alumnes que no s'inscriuen en aquesta assignatura i la Confederació Espanyola d'Associacions de Pares d'Alumnes (CEAPA) va presentar al juny del 1998 un recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional que confirmava l'obligatorietat de les ensenyances alternatives en horari simultani al de la religió.

La Llei 10/2002 de 23 de desembre de la Llei orgànica de qualitat de l'avaluació (LOCE) promulgada pel Govern del Partit Popular estableix una nova àrea anomenada «Societat, cultura i religió» en la disposició transitòria 2a, com a matèria general per a tot l'alumnat (dues opcions: l'una confessional i una altra no confessional, totes dues avaluables i computables). El nou Govern del PSOE acaba de pronunciar-se públicament, en una de les seves primeres declaracions

davant la ciutadania, que el sistema educatiu garantirà el dret d'estudiar religió a l'escola sense que suposi una obligació per als qui no la volen, la qual cosa significa l'adopció d'una eventual moratòria en el calendari de l'aplicació de la LOCE. També introdueix una modificació en el règim de contractació i regulació del professorat de religió.

POSICIONS CONSTITUCIONALS

En el marc educatiu constitucional i més concretament en el dret a la formació genèrica religiosa/no religiosa, com a concreció de la llibertat d'opció personal i del fet cultural, és un dret reconegut prenent com a base els principis constitucionals sobre educació i matèria religiosa de la Constitució de 1978, el dret fonamental de llibertat religiosa, el dret a l'educació i de la llibertat educativa i d'ensenyament dels pares i mares, que s'ha d'exercir fins a una determinada edat de l'alumnat.

El fonament constitucional bàsic en la matèria educativa i, per tant, també sobre l'ensenyament de la religió, es troba no com es repeteix mecànicament en l'article 27.3 de la CE, que reflecteix una opció concreta de les mares i els pares o dels tutors, sinó en l'article 27.1 i 2 de la CE com a dret fonamental a l'educació i la finalitat constitucional de l'educació en relació amb l'esmentat article 16 de la CE. L'article 27.2 assenyalat que «l'educació tindrà com a objectiu el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i llibertats fonamentals».

Aquest article es configura com a nuclear del sistema educatiu i articulador del marc constitucional de l'educació. El principi assenyalat a l'article 27.2 inclou un contingut que estableix unes condicions educatives necessàries i imprescindibles per al desenvolupament individual, i configura el fet educatiu com a social i cultural en l'actual època històrica.

El contingut de la finalitat constitucional de l'educació es concreta, com a referent final del procés educatiu, en un model d'ésser humà i de ciutadania capaç de desenvolupar, d'assumir i de realitzar un procés d'autonomia personal vertebrat amb el desenvolupament de la societat democràtica, és a dir, que asseguri el ple desenvolupament de la personalitat en el marc de la societat i l'ètica democràtica. I l'article 27.1 CE estableix que «tots tenen dret a l'educació», que està estretament relacionat amb el 27.4 CE: «l'educació bàsica és obligatòria i gratuïta». És l'únic dret fonamental de caràcter prestacional que abraça dels sis als setze anys.

El contingut essencial del dret a l'educació és rebre educació (no solament ensenyança) d'acord amb la categoria constitucional de l'ensenyament, no qual-

sevol configuració de l'educació que reflecteix el consens social de la societat de referència en cada època històrica i que el consens constitucional en matèria educativa expressa clarament. És un dret fonamental i prestacional de l'educand a ser educat d'acord amb un model o tipus d'educació que estructurí els diversos components del fet educatiu, és a dir, uns continguts culturals adequats a una línia pedagògica i a un projecte educatiu emmarcats en les finalitats constitucionals i en les conclusions de les ciències humanes i socials. El dret a l'educació comporta el dret a rebre ensenyament. En conseqüència s'hi hauran d'incloure els continguts necessaris que possibilitin l'exercici dels drets i llibertats fonamentals reconeguts en la Constitució, entre els quals hi ha l'article 16.1 CE ja esmentat.

La dimensió prestacional del dret a l'educació que haurà de ser garantida pels poders públics en el sistema educatiu d'acord amb l'article 27.5 CE (els poders públics garanteixen el dret de tothom a l'educació, mitjançant una programació general de l'ensenyança, amb la participació col·lectiva de tots els sectors afectats i la creació de centres docents) representa una càrrega prestacional per als poders públics amb un contingut de llibertat i d'igualtat. El contingut de llibertat pel fet que el subjecte de l'educació fa concreta la llibertat mitjançant la realització del procés educatiu. Els principis bàsics constitucionals del fet religiós són el de llibertat religiosa, els de no-discriminació i el de laïcitat entesos d'una manera renovada.

El principi de llibertat religiosa en la Constitució, com a principi primer definidor, obeeix als nous plantejaments i a circumstàncies històriques. Si bé és cert que el mateix article 16.1 CE no ho planteja textualment, sí que existeix la distinció en l'àmbit doctrinal entre el dret de llibertat religiosa i el principi de llibertat religiosa. Aquest principi constitutiu de l'ordre públic constitucional significa la configuració de l'espai, subjectes i finalitats o objectius generals de la llibertat religiosa, i de les regles de joc del model d'ordre polític. El contingut essencial suposa que és l'individu el subjecte de la fe, en conseqüència l'Estat no pot concórrer, coartar ni substituir els individus o les confessions. En assenyalar el principi de llibertat religiosa com a primari, Viladrich (1987) considera que l'Estat és exclòs de la qualificació de subjecte del fet religiós, per tant no s'ha de definir ni immiscir-se ni condicionar les opcions de la ciutadania.

El segon principi constitucional i subordinat al de llibertat religiosa és el de laïcitat, però l'ordre públic constitucional l'entén amb un contingut i li assigna una funció informadora molt diversa a les habituals en el significat de la laïcitat de l'Estat al segle XIX. Assenyala la naturalesa i els límits de la responsabilitat de l'Estat en la garantia i promoció del factor social religiós, que és concebut com a patrimoni de la societat i, per tant, com un bé col·lectiu. La funció d'aquests

principis fonamentals secundaris és concretar el sentit de la intervenció política, tot emmarcant el reconeixement, l'àmbit o extensió i el tipus de garanties de la resta dels components que defineixen el sentit —promotor, etc.— de la intervenció dels poders públics en una dimensió social.

El dret fonamental a l'educació religiosa considera els individus concrets com a subjectes del fet religiós. La formació religiosa implica una intervenció educativa que desenvolupi les condicions i els requisits que possibilitin una futura capacitat d'opció per a l'exercici de la llibertat religiosa, inclosa l'opció no creient, fins i tot com a primera llibertat, i la formació en l'ètica cívica democràtica (la tolerància). Totes dues dimensions formen part de les finalitats educatives i, en conseqüència, del dret a l'educació reconegut a l'article 27.1 CE. Tal com assenyalava Prieto Sanchís (1994), «la primera minoria religiosa està formada precisament pels qui no professen cap religió». L'opció no creient es considera com la primera llibertat de l'ésser humà, el qual ha de poder escollir aquesta opció, entre l'opció religiosa, confessional o no, i l'opció laica o indiferent. El mateix Tribunal Constitucional ha assenyalat en la STC 24/1982, del 13 de maig, Fj 1: «la llibertat religiosa entesa com un dret subjectiu de caràcter fonamental es concreta en el reconeixement d'un àmbit de llibertat i d'una esfera *agere licere*».

Convindria precisar ja el sentit en què s'empra l'especificitat del concepte «religió» per no confondre'l amb el de moral, encara que cada religió comporta una ètica determinada. Entenem que la categoria «religió» té com a finalitat ajudar a establir el contacte entre la persona i la divinitat, per tant afirma que fora de la religió o del vincle establert no hi ha possibilitat d'instituir la transició de la matèria a l'esperit. També s'ha de matisar sobre això, el tema de la transcendència personal, social, històrica, etc. Pel que fa a l'obertura mental i el posicionament de l'ésser humà a la transcendència personal, és la matriu generadora de la identitat humana, com es constata des de diversos estudis de la societat, de l'ésser humà i del llenguatge. Ara bé, aquest concepte inclou una transcendència religiosa en relació amb la qüestió del sofriment, de la mort i al paper de la identitat de l'ésser humà; aquesta perspectiva de la transcendència no es pot sotmetre a la transcendència interna, en la raó comunicativa de Habermas. Com deia Aranguren, «la religió, doncs, com a extralimitació busca i dona resposta a aquestes preguntes fonamentals, l'origen de l'univers, de l'ésser humà i de la fam d'immortalitat. Això és, sens dubte, l'origen de la religiositat. Unes preguntes que la raó pura no pot respondre i per això el salt des de la pregunta a la resposta a través del mite o, com en el cristianisme, amb pretensió també d'historicitat».

La qüestió religiosa genèrica, en el sentit de llibertat d'opció personal i fet cultural, en valorar la Constitució positivament el fet religiós i possibilitar l'e-

xercici d'un dret el subjecte del qual és la persona individual concreta, forma part de la cultura constitucional normalitzada socialment i del model persona-societat. Per tot això, els individus han de tenir una informació (com deia Lacan respecte a l'actitud amorosa, ningú no podria estimar si abans no l'han informat sobre això) i la garantia que aquesta informació s'impartirà educativament. La qüestió religiosa genèrica/no religiositat, en el sentit exposat, ha de ser inclosa en la categorització educativa, i l'Estat, en virtut de l'article 27 CE està facultat per a incloure-la a través del currículum com a matèria educativa bàsica i avaluable.

Passem a considerar breument dues qüestions que incideixen sobre aquest enfocament: la aconfessionalitat de l'Estat i la neutralitat ideològica dels centres públics d'ensenyança.

El caràcter no confessional de l'Estat i la seva neutralitat religiosa signifiquen que ha d'aparèixer nítidament desvinculat de qualsevol confessionalitat i opció personal, considerades totes en posició d'igualtat. Aquest concepte equivaldria a no-confessionalitat, laïcitat, apartidisme o filopensament concret. L'Estat, aconfessional segons la mateixa Constitució, ha d'aparèixer nítidament com no vinculat a cap confessió religiosa o opció concreta i sense una línia doctrinal concreta.

El significat de la neutralitat ideològica en els centres educatius es refereix a la subjecció dels centres docents a la configuració constitucional que concreta, d'una manera pluralista, la vertebració del desenvolupament individu-societat i la configuració del concepte de persona humana implícit, però sense caracteritzacions o concrecions específiques, derivades de fonts doctrinals inspiradores de la filosofia democràtica i a partir de les quals es pot concretar un model d'articulació persona humana-societat determinat compatible amb el marc constitucional i que, en tot cas, constitueix el caràcter propi dels centres privats, però no dels públics.

La neutralitat ideològica dels centres públics es fonamenta en el caràcter de la neutralitat de les institucions públiques i dels centres docents, derivada de la configuració de la categoria educació que es dedueix de la subjecció als fins constitucionals. La neutralitat dels centres públics vol dir que han de tenir una estricta subjecció als principis i valors constitucionals. El significat d'aquesta neutralitat consistiria a remarcar la neutralitat religiosa i política o doctrinal concreta com a font d'inspiració tenint, però, molt present que l'ensenyança religiosa en qualsevol classe de centres educatius, inclosos els privats, haurà de ser no adoctrinadora ni catequètica, en considerar-se inclosa en la categorització constitucional de l'educació que prohibeix l'adoctrinament.

POSSIBLE VIA DE SOLUCIÓ

La religió pot ser considerada, per tant, en un doble vessant: el confessional-moral i el sociocultural-historicocrític, que inclouria la realitat religiosa com a dada antropològica, històrica, cultural i sociològica, i la realització de la possibilitat opcional, com a expressió de radical llibertat personal del subjecte individual sobre el fet religiós/espiritual i el seu possible refús o no-valoració.

La tipificació del fet religiós com a fet cultural i educatiu no s'oposaria gens a la seva inclusió com a ensenyança obligatòria i avaluació amb idèntiques característiques. L'educació sobre la religiositat genèrica/no-religiositat, com a realització de la llibertat personal i el fet cultural, forma part del que l'article 4 de la LODE defineix com els aspectes bàsics del currículum que constituïran els ensenyaments mínims i hauran de ser fixats pel Govern en els decrets corresponents i en el marc de l'horari lectiu.

Caldria introduir una matisació respecte al fet que en el nivell de l'educació bàsica primària s'hauria de remarcar més l'aspecte historicocultural i en l'etapa secundària destacar, sobretot, el tema d'opció personal que possibiliti l'exercici de la llibertat personal en plena igualtat de totes les opcions davant el fet religiós. Especialment l'ESO té tres característiques genèriques que la converteixen en una etapa crucial per al sistema educatiu i especialment idònia en els aspectes d'obligatorietat, comprensivitat i diversitat. La regulació acadèmica professional d'aquest ensenyament genèric correspondria a l'Estat dins de la concepció de currículum obert amb la participació dels sectors afectats que defineix la Constitució per al tema de l'elaboració curricular.

Aquest plantejament genèric comporta reconèixer com a alternativa a la matèria genèrica la llibertat de consciència, la religiositat/no-religiositat, l'opció per l'ensenyament confessional concret, amb el mateix significat acadèmic regulat per les respectives confessions legalitzades, els convenis, i tot sota la supervisió dels poders públics educatius. Tot això suposa desplaçar el centre de l'ensenyament, que se situa actualment al voltant de l'eix confessional —contingut alternatiu, optativitat/obligatorietat— i a l'articulació religiositat genèrica/no-religiositat-confessionalitat.

AVANTATGES

Estic convençut que els estudiosos del tema estarien d'acord en una solució que no es tractés d'ensenyament confessional sinó del tractament educatiu de la qüestió religiositat/no-religiositat en el sentit exposat, sense control de les con-

fessions ni intervenció en el contingut i amb personal preparat, la qual cosa encaixa en el marc constitucional, com hem assenyalat. Per altra banda és una solució compatible amb la que és vigent en altres països del nostre entorn cultural. Aquest marc possibilita la regulació del règim acadèmic de l'assignatura, l' aclariment de les interpretacions contradictòries dels Acords del 1979 i el règim jurídic economicolaboral del professorat de les religions confessionals.

CONSEQÜÈNCIES DEL NO-RECONeixEMENT D'AQUEST PLANTEJAMENT

El que pot afirmar-se sense cap dubte, des de la perspectiva educativa considerada, és el dret de la persona a posicionar-se davant aquest dilema, donar la seva pròpia resposta, sent vàlida qualsevol d'elles sempre que es faci des de la llibertat, en igualtat d'opcions, de manera que ningú millor que el sistema educatiu públic i privat concertat per a garantir aquesta neutralitat i aquest enfocament educatiu.

Si aquest enfocament no s'assumeix es deixarà de cobrir un element essencial de l'educació integral, que repercutirà en la qualitat de vida de la persona i de la societat. L'exclusió del sistema educatiu implica no tan sols la falta de garantia per a desenvolupar la capacitat d'opció sobre el fet religiós, sinó que implícitament suposa la consideració d'aquest fet i de les confessions com a negativa o intranscendent per al desenvolupament de l'individu i de la societat. La qual cosa pot ser respectable des de la perspectiva personal o subjectiva, però és incompatible amb el concepte de persona humana i de societat i el concepte d'educació de la Constitució, que considera l'educació com una qüestió que ateny primàriament a la societat des d'una perspectiva històrica.